

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Een wereld vol patronen. De geschiedenis van kennis

Auteur: Joël van der Moore

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 41.2, pp.

173-175. © 2019 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

drie richt zich vooral op wat er tegen ontkenning van genocide gedaan kan worden. De voor- en nadelen van het verbieden van ontkenning door middel van wetgeving worden afgewogen, maar het dilemma tussen het waarborgen van historische feiten aan de ene kant, en ongelimiteerde vrijheid van meningsuiting aan de andere kant blijft. Er wordt kort geanalyseerd waarom mensen de Holocaust en andere vormen van genocide ontkennen, wat leidt tot de conclusie dat het tegengaan van ontkenning maatwerk blijft. Hoewel het in contact brengen van ontkenners met visueel bewijsmateriaal en slachtoffers of het geven van onderwijs meestal helpt, is dit niet altijd het geval. De auteurs eindigen het boek dan ook met de rol van historici, juristen, antropologen en andere wetenschappers binnen dit ingewikkelde vraagstuk. Aan hen is de taak om de maatschappij van kennis te voorzien, zodat de invloed van Holocaust- en genocidenontkenners beperkt blijft.

Holocaust and Genocide Denial begint met een goede analyse van de ontwikkeling van Holocaustontkenning. Hoewel het tweede deel ook de ontkenning van andere vormen van genocide en soortgelijke misdaden behandelt, is de analyse daarvan minder diepgaand. De lezer die op zoek is naar een uitgebreid

overzicht van verschillende voorbeelden van genocide-ontkenning zal dat in dit boek dan ook niet vinden. De auteurs slagen wel uitstekend in het aantonen dat er meerdere motivaties voor ontkenning zijn, en dat er per situatie gekeken moet worden wat de beste aanpak is. Verschillende manieren om ontkenning tegen te gaan, zowel op juridisch gebied als daarbuiten, worden uitgebreid besproken en geïllustreerd met overtuigende voorbeelden als bewijs. Met dit praktijkgerichte boek leveren Behrens, Terry en Jensen dus een belangrijke bijdrage aan het onderzoek naar Holocaust- en genocide-ontkenning.

Linda Burger volgt de onderzoeksmaster geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is geïnteresseerd in Europese en Russische geschiedenis.

GESCHIEDENIS VOL PATRONEN

Rens Bod, *Een wereld vol patronen. De geschiedenis van kennis*, Prometheus, 2019; ISBN 978 90 351 3679 3; hardcover; 474 p.; €39,99

In *Een wereld vol patronen* laat Rens Bod de patronen in de geschiedenis van het zoeken naar patronen zien. In zijn in-augurele rede als hoogleraar *computational and digital*

humanities aan de Universiteit van Amsterdam riep Bod al op tot de zoektocht naar patronen in de geesteswetenschappen, en kreeg vervolgens in de BMGN een drietal nogal kritische reacties over zich heen. Dat was 2013. Nu, in 2019, geeft Bod een krachtig voorbeeld van hoe geschiedwetenschappelijk onderzoek naar patronen kan leiden tot een ijzersterk overzichtswerk.

Een wereld vol patronen is een geschiedenis van kennis, en inderdaad: de reikwijdte van het boek is zo breed als een dergelijke omschrijving doet vermoeden. Zowel in geografische als temporele zin heeft Bod besloten zichzelf geen grenzen op te leggen. Het resultaat is een boek dat de geschiedenis van kennis traceert van de prehistorie tot en met (en net verder dan) de wetenschappelijke revolutie en voorbeelden uit alle delen van de wereld bespreekt.

De verschillende kantelpunten in de geschiedenis van kennis worden verklaard aan de hand van patronen, principes en de relaties tussen beide. Zo wijst Bod op de patronen die de mens reeds in de prehistorie herkende in de stand van de planeten. Door de geschiedenis heen herkent men ook onderliggende principes achter de patronen. Deze principes verklaren de patronen en kunnen op hun beurt soms weer nieuwe principes en patronen genereren. Voorbeelden van principes zijn het 'talio-principe', het

idee van vergelding achter bijvoorbeeld Hammoerabi's bekende oog-om-oog, tand-om-tand, of de principes over harmonische verhoudingen van Plinius de Oudere die een voorwaarde zijn voor 'goede' kunst. Uiteindelijk eindigt Bods geschiedenis met de opkomst van de empirische cyclus, die gezien kan worden als een cyclisch iteratieve interactie tussen patroon en principe.

Naast dit langetermijns-overzicht van kennis heeft Bod met het boek nog twee andere doelen. Ten eerste wil hij aantonen dat de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van systematische kennis over de hele wereld plaatsvinden en niet alleen in de westerse wereld. Bod gaat daarmee tegen het eurocentrische wetenschapsbeeld in. Daarnaast wil Bod laten zien dat alle wetenschappen met elkaar vervlochten zijn, sterker nog: de empirische cyclus is geen product van de exacte wetenschappen, maar van de humaniora. Hij gaat zelfs zo ver om, in een aantrekkelijke redenatie, te stellen dat de hermeneutiek eigenlijk een variant op de empirische cyclus is.

Het is zoeken naar kritiekpunten. Voor één kritiekpunt ziet Bod de bui zelf in ieder geval al hangen en dekt hij zich, terecht, alvast een beetje in. 'Hoe zit het met het unieke?' hoort Bod enkele denkbeeldige geesteswetenschappers al zeggen. Bod betoogt dat unieke gebeur-

tenissen ook passen binnen de patroon- en principegerichte wetenschapsbeoefening. Hier blijft zijn argument ietwat hangen door te wijzen op de patronen in de kunststijlen (e.g. de barok als patroon). Naast dat het voorbeeld van kunststromingen een beetje ongelukkig gekozen is (niemand zal hier de patronen ontkennen), is het argument hier gecondenseerd tot één kantje: niet erg overtuigend. Desalniettemin: dit argument vormt een klein onderdeel, een sidenote, in een verder zeer gedegen beargumenteerd boek.

Een geschiedenis met een dergelijke temporele en geografische reikwijdte verpakken in een boek van om en nabij 450 pagina's is geen eenvoudige opgave en Bod pretendeert derhalve ook niet een totaaloverzicht te geven. Soms blijft het betoog daarom wat op de oppervlakte en blijft de lezer wat onbevredigd achter. Desondanks wordt de nuance nooit kwalijk uit het oog verloren, en blijft het boek met het oog op de argumentatie erg sterk in elkaar steken. Bovendien wordt het betoog uitgedrukt in een sprekende, geestige en toegankelijke schrijfstijl, waarin duidelijke en concrete voorbeelden de lezer als vanzelf naar het hogere abstractieniveau leiden. Het boek is daarmee begrijpelijk voor een groep die groter is dan academici: een aanrader.

Joël van der Moore volgt de master Human Geography aan de Universiteit Utrecht en de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is geïnteresseerd in stadsgeschiedenis, historische geografie en wetenschapsgeschiedenis.

EEN ONVOORSPELBARE RIT DOOR NAOORLOGS EUROPA

Ian Kershaw, Een naoorlogse achtbaan. Europa 1950-2017, Spectrum, 2018; 9789000346981 hardcover; 702 pagina's; €39,99.

In 2015 voltooide de Britse historicus Ian Kershaw de, naar eigen zeggen, grootste uitdaging in zijn carrière als historicus met de publicatie van *De afdaling in de hel. Europa 1914-1949*. Direct na het verschijnen van dit werk diende echter een nog grotere uitdaging zich aan: het vervolg waarin de Europese geschiedenis vanaf 1950 aan bod moest komen. Drie jaar later is deze klus geklaard met de publicatie van de opvolger getiteld: *Een naoorlogse achtbaan. Europa 1950-2017*.

Waar de Europese geschiedenis tussen 1914 en 1949 volgens Kershaw onlosmakelijk in het teken stond van een continuïteit door de beide afschrikwekkende wereldoorlogen, neemt de Brit de lezer deze keer mee in een zowel spannende als